

L'ALLAU DE SANT JORDILes sèmres de desembre floreixen per abril.

No estic gens descontent d'aquest primer vers d'un sonet que probablement mai no podré acabar. Fa quatre mesos que el meu fraternal amic Blanquerna us parlava dels premis de la nit de Santa Llúcia. Una bona part de les obres premiades o finalistes apareix, tradicionalment, pel dia del Llibre, que en virtut de les efemèrides cervantines és celebrat, com sabeu, la diada de Sant Jordi, i constitueix, tradicionalment, la festa màxima del llibre català. Pels volts del 23 d'abril - i àdhuc el mateix dia - es produeix una veritable allau a les llibreries barcelonines, i els volums frescos de tinta hi acuden des de tots els indrets. Quants n'han sortit de nous, enguany? Una cinquantena, suposo, que ja trobarem a les llistes bibliogràfiques que, amb tanta paciència i tècnica, redacta cada mes la meva admirada amiga Mre Montserrat Martí i Bas - una de les dones exemplars de Catalunya.- Moltes ~~xxxxxx~~ d'aquestes novetats literàries encara no han arribat damunt la meua taula. Però d'altres ja s'hi amunteguen, insistents amb llur muda demanda d'un comentari. Aquesta eufòria editorial - amb moltes traduccions, que han justificat un recent "Colloqui de Traductors" recentment celebrat a Lleida, i del qual avui o un altre dia vull parlar-m'obliga a despatxar amb una certa precipitació obres que mereixerien un comentari més dilatat i profund. Ningú no em priva, però, d'insistir-hi un altre dia amb més lleure. Llibres nous, autors nous... La renovació de la nostra vida literària és visible i confortadora. Es trist, però, que hagi de manifestar-se també per la desaparició d'escriptors que encara podien donar dies de glòria a una literatura a la qual havien contribuït a fer interessant i prestigiosa.

MIQUEL LLOR

Fa quatre dies, per exemple, anàvem a acompanyar les restes mortals de Miquel Llor. Després de la pèrdua de Víctor Català, la novel·la catalana torna a estar de dol. Justament jo associava, instintivament, les dues obres màximes dels dos escriptors, en contestar de bursada una pregunta periodística, enquesta d'urgència sobre Miquel Llor. En cert aspecte, és clar, la Laura de Miquel Llor, perduda entre l'egoisme i les maquinacions levítiques dels habitants de Comarquinal, és la Mila de Víctor Català, ofegada entre la solitud de les muntanyes i la mesquinesa dels pobres homes que les habiten. Miquel Llor, ombra discreta, persona d'una correcció exquisida, artista delicat, bon confessor d'ànimes femenines, ens haurà deixat, més que una obra autobiogràfica, a la qual tanta tendència tenim els novel·listes catalans, un retaule breu però suggestiu de personatges novel·lescós: la Laura, oprimida per l'ambient hipòcrita de la Ciutat dels Sants (malgrat "El somriure dels Sants" que, anys més tard, volia endolir i rectificar aquell destí); els tres protagonistes de "L'oreig al desert"; el llastimós Eloi, de "Tàntal"; la família Sert, d'"Història grisa"; les figures noucentistes de "Jocs d'Infants"; l'Hipòlit i el Batista, de dues breus narracions model·liques; els contes de tema ciutadà, que podríem encapçalar amb aquell "Idil·li a la Plaça de Sant Just" - la mateixa placenta silenciosa que emplenàvem de brogit els assistents a l'enterrament de Miquel Llor, tants coneguts com ens trobàvem en una Barcelona un xic indiferent als escriptors i els personatges que no saben ni voldrien elevar fins a l'esgarip o fins al sublim llur to i llur expressió... Miquel Llor, novel·lista de la discreció, artista de la frase, home delicat, deixa al darrera una obra que respon, dignament, a la seva intenció d'escriptor.

ELS "TRINITARIS"

En una recepció literària - ja en tenim de tant en tant, gràcies a algun editor renovador, i gràcies també a l'existència de nous establiment ciutadans com la Terrassa Martini o el Club Ricard - que volia celebrar l'aparició del primer volum d'una nova col.lecció popular de novel.la catalana, jo saludava un dels autors presents com a un dels recents "trinitaris". L'eufòria produïda pel Martini ben sec i glaçat, combinat amb la meravellós vista nocturna de Barcelona des d'aquell alterós mirador que fa xamfrà amb la Gran Via i el Passeig de Gràcia, va permetre que aquest acudit tingués una rebuda excessivament falaguera. Com m'he diré, però, d'un autor que publica de cop tres llibres? Tant se val el nom, el cas és que aquest cas s'ha produït darrerament amb prou freqüència perquè no sigui excepcional i requereixi una designació concreta.

Ja als meus anteriors "Llibres damunt la taula" parlava de Ramon Folch i Camarasa, autor de tres llibres publicats gairebé simultàniament (la recepció que al.ludia abans era, justament, per a celebrar-ne un quartè, "Adeu, abans d'hora", que inaugura la sèrie mensual de "La novel.la popular", que se subtitula - i és un programa encoratjador - "pontemporània, inèdita, catalana"). Ara n'hi hauríem d'afegir d'altres, igualment trinitaris, i m'és ben satisfactori de poder estampar llurs noms: Maurici Serrahima, amb "La crisi de la ficció", llibre densíssim, editat per "Destino" i que conté "quatre assaigs sobre la ficció en les arts", "Sobre llegir i escriure", aparegut a la Biblioteca Selecta i que valia al seu autor el Premi Yxart darrer, i per últim "Vida i obra de Joan Maragall", un volum que inaugura una nova col.lecció benesperançadora: la de "Quaderns de Cultura" que llença l'Editorial Bruguera, decididament llançada, gràcies en bona part a l'orientació de Joan Agut, a l'edició de llibres en català. (Afegim que aquest benemèrit trinitari té d'altres llibres ja a punt d'anar a la impremta i gairebé enllestint un important prefaci ~~xxx~~ per a "La condició humana", d'André Malraux, que sortirà aviat en traducció catalana feta pel difunt Dr. Salvador Vives). M'agradaria de reservar tota aquesta ingent producció de Maurici Serrahima per a una "Situació" que ell, per aquests llibres i per altres coses - penso en una conferència donada a Madrid per a replicar a Julián Marias i també, és clar, en un discurs que fa poc temps li sentia davant un auditori molt jove, demés d'un altre parlament que m'afectava directament i que he de posar al compte de la nostra ja vella amistat.-

ESTANISLAU TORRES, NOVEL·LISTA DE LA VIDA QUOTIDIANA, D'AHIR I D'AVUI.

Un altre trinitari important d'aquesta Diada del Llibre és, sens dubte, Estanislau Torres. La seva triple aportació de Sant Jordi és, em sembla, un esdeveniment considerable en la novel.la catalana. Enumerem aquests llibres: "La derrota", novel.la que obtenia el Premi Sant Jordi darrer: "Els ulls i la cendra", que fou finalista en el de l'any 1964, i "La cua i el foc", recull de contes que conté "L'anexió", molt acostat en temàtica - i en coratge - a les dues novel.les que he ressenyat. La novel.la premiada l'ha publicada, com ja preveuen les bases del "Sant Jordi", la Biblioteca Selecta; la segona - cronològicament anterior, però, en ésser escrita - és la primera novel.la catalana que publica la col.lecció "El balanç", després d'haver donat ja disset novel.les de prestigiosos escriptors estrangers, de Pratolini a Allan Sillitoe, passant per Faulkner, Butor i Heintich Böll; en quant als contes, els ha publicat l'Editorial Nova Terra, emprendora i audaç en la temàtica i en l'abast de les seves publicacions.

Ja en donar-se a conèixer amb "Fum d'ara", l'any 1959, Estanislau Tor-

res podia ésser saludat pel seu editor - fou Albertí qui va donar-li un lloc a la seva "Nova Col.lecció Lletres", desapareguda després d'una tasca realment valuosa, amb seixanta-vuit volums publicats - com una realitat, benesperançadora per l'edat, la temàtica i les ambicions, en el camp de la narrativa catalana. Estanislau Torres representa, amb Joaquim Carbó i Carles Macià i Vives - guanyadors tots tres del Premi "Victor Català" en anys successius - la nova narrativa de postguerra, i al costat dels Pedrollo, Espinàs, Folch i Camarasa, Fèlix Cucurull i Mª A. Capmany, assegura la ^{seua}continuitat que avui pot semblar tan esponerosa a un home bregat en crítica de novel.la, com és Domènec Guansé (de passada, però sense pretendre de parlar-ne avui, assenyalo l'èxit que ha estat la publicació d'"Abans d'Ara", d'aquest escriptor, que ve a ésser una refosa i ampliació considerable dels "Retrats Literaris" que li publicava a Mèxic, fa anys, l'Àvelí Artís.)

"La derrota", com ja declara el títol, és la nostra desfeta nacional de 1939. Però és la guerra vista a través d'un combatent anònim, d'uns personatges sense altre relleu que llur profunda humanitat, d'uns éssers humans que, de ple en l'esdeveniment, o a un quart de segle de distància - especuladors, excursionistes, festejadors, gent que forma, avui i ací, el nostre poble. D'aquest teixit del passat i el present - un passat evocat de segona mà, puix que Estanislau Torres, nat el 1926, no el podia viure com els seus personatges, i un present del qual no es fa pas solidari i que tanmateix, deixa entrellucs d'esperança, malgrat la ignorància i la indiferència política dels seus protagonistes - el novel.lista sap fer un quadre punyent que no té gaires precedents a la nostra novel.la. Poques descripcions, molts diblegs, sense acotacions, sense noms propis, gens de paisatge, còllage de documents autèntics de la guerra, zigzagues en la narració, interrupcions que són com pauses en el respir del narrador, gens de patetisme i un realisme total en el llenguatge - la gent malparla com ho fa cada dia a casa nostra - tot plegat fa de "La derrota" una de les obres més autèntiques i més reveladores que hagi donat la guerra dels Tres Anys a casa nostra.

I també ho és "Els ulls i la cendra", construïda una mica amb el mateix mètode. El contrapunt de passat i present es fa ara, però, damunt uns records ~~autèntics~~ verídics del protagonista. L'escenari de l'acció preterita és un refugi per a infants catalans i refugiats castellans, en una localitat de la costa que és fàcil d'identificar com a Arenys de Mar. Les topades de caràcters i d'idiomes, la fam constant i omnipresent, els primers neguits sexuals, les rivalitats i les explosions infantils, la impotència o la incompetència dels responsables del refugi infantil, la desolada realitat de Barcelona sota la fam i les bombes, tot plegat forma una trama densa i dramàtica, damunt la qual es broden, lleument, les reflexions del protagonista que torna, ja de gran, al lloc on va viure tots aquells episodis. Més extensa que "La derrota", amb un tema més original també, "Els ulls i la cendra" mereixen d'arribar a un vast públic i és una aportació considerable al tema de la psicologia adolescent i a la d'unes vivències torbadores que havien de marcar profundament la joventut catalana.

MANUEL DE PEDROLO, O LA IMATGE QUE EMERGEIX LENTAMENT D'UNA GRAN OBRA.

Un grup d'artistes i escriptors joves - menys de quaranta anys - que atorguen anualment una "lletra d'or" al llibre que judiquen millor dels que s'han publicat en l'any transcorregut, acaba de donar-lo a Manuel de Pedrollo per la seva "Cendra per Martina". El fet que aquest llibre dugui un pròleg prou extens en el qual jo repeteixo i amplio algunes de les co-

ses que deia d'aquesta novel·la, a "Pont Blau", fa ja una pila d'anys, m'estalvia de comentar-lo. Però vull dir, amb satisfacció, que l'èxit de crítica i de venda de "Cendra per Martina" (publicada per les Edicions Proa al seu volum 113) ha confirmat tots els meus vaticinis. Des d'ara, i vencent totes les reticències, el gran públic coneix Manuel de Pedrolo com el que jo fa molt de temps que sé que és: un gran novel·lista català, sens dubte el més gran, pel volum, l'ambició i la qualitat de l'obra, de tots els que hem conegut.

Podria presentar-lo com un altre trinitari, puix que, en poc temps, ha publicat dos llibres més: "Joc brut", que és una novel·la dintre la sèrie de "La cua de palla", que el mateix Pedrolo dirigeix i que dona així pas, entre les traduccions, a la novel·la autòctona, i "Situació Bis", un drama publicat per "Occitània" i que vam conèixer en una bona presentació del T. E. C. fa un parell d'anys, al Romea. La novel·la diguem-ne policíaca o d'enjòlit - el terme que, sembla, correspon en català al anglès de "suspense" - és una màquina molt ben greixada, que llisca d'una manera segura cap al desenllaç sorprenent, amb una trepidació i un realisme que expliquen que una casa productora n'hagi adquirit els drets per a fer-ne un film. El drama és un d'aquells muntatges simbòlics que, després de "Cruma" i d'"Homes i no" posen en escena la por, individual i col·lectiva, l'abjecció de la condició humana i, tanmateix, al fons de tot, l'eterna esperança. Caldria fer un estudi extens i intens de l'obra de Manuel de Pedrolo, tant de la dramàtica com de la narrativa. Qui s'hi veurà un dia amb cor de fer-la? Perquè l'obra creix constantment: 72 obres escrites, quan jo redactava el pròleg de "Cendra per Martina". I ahir mateix el novel·lista em deia que ja acabava la sisena novel·la del nou cicle de "Temps obert", extraordinari experiment narratiu. Admirable i malgrat tot, encara desconegut Manuel de Pedrolo!

SOCIOLOGIA, PSICOLOGIA I BANCA

No sé si he parlat mai, com caldria, de Carles Muñoz Espinalt. És un home obert, dinàmic, optimista, profund coneixedor de la psicologia, de la grafologia, expert en "tests" i en orientacions psicotècniques, formador de venedors, de dirigents i de conferenciants, vehement i convincent en l'oratoriat, planer i eficaç en l'exposició escrita, i que ja duu escrites més d'una dotzena d'obres del seu ram. Però Muñoz Espinalt, català de cor i de pensament, convençut de l'eficàcia de la paraula escrita, vol contribuir a format el nostre poble i la seva acció dintre les "Edicions d'Aportació Catalana" no es limita a la d'un dels col·laboradors més assidus (hi ha publicat "Els orígens del caràcter", "Sentit polític dels catalans", "Seny no és tímidesa" i, fa pocs dies, "Un mercat per al senyor Esteve") sinó que orienta, en bona part, tota la col·lecció que té per lema tan engrescador "Entre tots ho farem tot".

Demés d'aquest estudi tan incisiu sobre el tarannà conservador o emprenedor dels catalans (que ell simbolitza en el senyor Esteve russinyolià i en un massa oblidat capità Mirambell del segle dinovè), Muñoz Espinalt acaba de inaugurar una nova col·lecció de l'editorial Aymà que es diu "Monitor", nom expressiu, amb un ameníssim manual sobre "Guanyar-se la vida", títol també ben expressiu. És un llibret d'idees clares, concises, ben expressades, tan apte per als pares i els educadors com per als adolescents que es troben davant el problema difícil de triar un ofici, una carrera, una manera de viure, més que no pas de "guanyar-se la vida", traducció materialista d'una manca d'ambicions que afolla més d'una existència oberta en principi a totes les possibilitats.

Em sembla oportú de subratllar, en el mateix apartat, l'aparició, el darrer Dia del Llibre, dintre la justament famosa col·lecció "Llibres a l'abast" de les Edicions 62, de "La dona a Catalunya", un estudi a fons, amb bases històriques, estadístiques i sociològiques fet per Maria Aurèlia Capmany, una de les nostres escriptores de més empenta - he llegit que un jove comentarista la batejava, faceciosament, de "Lucieta Canya de les esquerres", però, sense voler dir mal de la popularíssima autora de "L'etern femení", etern best-seller de l'edició catalana, em sembla que l'autora de "Betúlia" duu tota una altra empenta i, sobretot, una altra preparació. Confesso que només he fullejat el llibre, però que la lectura recent d'obres semblants d'enquesta i aprofundiment de les realitats sociològiques i antropològiques - penso en aquella "antropologia de la pobresa" estudiada per Oscar Lewis damunt cinc famílies mexicanes - me'l fa mirar amb molt d'interès. Em sembla més concret, més cenyit a unes realitats que són del nostre dia i del nostre poble - és a dir, que respon a un enunciat precís i a una necessitat d'informació ~~exacta~~ exacta - que el famós estudi sobre "El segon sexe" que va escriure Simone de Beauvoir - una altra escriptora, més notòria encara, a la qual hom ha comparat la nostra Maria Aurèlia.

Com deixar de lligar, altrament, les aventures dramàtiques i fascinadores de "La banca a Catalunya", tal com ens les relata Francesc Cabana en el seu llibre d'aquest títol, publicat també a la col·lecció de "Llibres a l'abast", amb aquest afany d'informació, d'estudi de la nostra psicologia individual i col·lectiva, que inspira avui, feliçment, una part important de la nostra bibliografia? Aquest llibre estudia l'origen de la banca a Catalunya però, sobretot, fa història dels fracassos més sorollosos que ha registrat: les suspensions de pagaments dels Bancs de Barcelona i de Catalunya, la desaparició d'altres establiments, el més important dels quals era l'Hispano Colonial, el tòpic de la capacitat o incapacitat catalana per a la banca. Fet amb fets, noms i xifres precisos, aquest llibre d'un historiador i d'un economista és tan interessant i llegívol com la novel·la de més intriga. I ens dona una curiosa imatge de l'homo economicus - valgui el terme - català. Ens hauran servit les lliçons preterites per a enfocar, amb nous establiments i noves tàctiques, la situació actual? Bé caldria esperar-ho.

TRADUCCIONS I POESIA.

Traduccions, més traduccions encara. Demés de les novel·les publicades per les Edicions 62 a les seves col·leccions "El balanç" i "El trapezi", que són sempre traduïdes, la nova sèrie de Proa dona cabuda, en una proporció de nou contra una, a les novel·les ~~espanyoles~~ estrangeres. Després de la reedició de "Els tres al·lucïnats", de Puig i Ferrer - un homenatge pòstum que bé es mereixia el que fou director de la col·lecció - la "Biblioteca A tot Vent" ha publicat, en un mateix dia, "La Náusea", de Jean-Paul Sartre, traduïda per Ramon Xuriguera, "El procés", de Franz Kafka, editat per primera vegada a la Península, en una versió de Gabriel Ferrater, i "Desdejuni a can Tiffany", la novel·la de Truman Capote, traduïda per Ramon Folch i Camarasa, amb un extens prefaci d'Arnau Puig. Les dues primeres són peces fonamentals de la literatura moderna - tot i que la de Sartre potser ha estat depassada per la seva obra ulterior -, però no acabo de veure la necessitat de donar l'obra lleugera de Capote (n'han fet un film deliciós, amb Audrey Hepburn) i menys de ~~dir~~ donar-li aquell títol tan poc natural. En això de les traduccions, potser fem un programa massa ample i no tenim en compte sempre allò que cal traduir i allò que el públic ens agrairà que traduïm (no sempre coincideixen els dos capítols)

I si ens cal agrair als editors de la nova "Proa" (a Joan B. Cendrós i a Joan Oliver, que en duen principalment el pondol) llures esforç i la bella presentació dels volums de color taronja que ens ofereixen, hauriem d'incitar-los a donar, almenys, una alternança regular, com a la vella "A tot vent" de l'Antich i en Queralt, entre les obres traduïdes i les originals.

No voldria acabar aquest lleuger repàs de llibres damunt la taula sense esmentar algun volum de poesia. Tal aquest "Bloc" tan bellament imprès per la casa Sallent, a Sabadell, i en la qual Joan Sallarès, servidor infatigable de les muses, ens ofereix un enfilall de pensaments poètics i morals, bellament expressats i bellament escandits, que en fan un breuari moral amable i concís, la importància del qual he vist, amb alegria, que havia estat assenyalada en una revista catalana d'Amèrica. Jo tenia el llibre damunt la taula fa uns mesos i em recava de no poder-ne dir, ni que fos insinuar, tot el bé que en penso.

Com també el diria de grat sobre el recull "La terra en aquest somni" de Josep Esplugas, segon volum que conec de poesies d'aquest escriptor, que crec barceloní, i que ha creat, o almenys dut a les seves extremes exigències, una forma original de poema: el que és format per dos sonets, perfectes de ~~forma~~ construcció, amb una imatgeria i una temàtica que ens fan pensar en Valéry, i amb una riquesa de lèxic, nua però de tot barroquisme. En el seu primer llibre, "El cel sense la nit", prologat per Osvald Cardona, Josep Esplugas ja demostrava el seu mestratge en aquest gènere difícil. I ara confirma la noblesa de la seva inspiració, l'exigència de la seva tècnica poètica, la contenció de la seva retòrica. Una recerca metafísica, una meditació damunt la bellesa moridora de les coses, una referència fugitiva al cor humà. Al seu prefaci de "La terra en aquest somni" Mn. Camil Geis esmenta Josep Carner. I el record de la seva obra, tan variada i tan entranyable per a nosaltres, no és pas sobrer en aquest recull de Josep Esplugas.

He esmentat Josep Carner. I no voldria pas acabar aquesta crònica sense anomenar "El tomb de l'any", el darrer recull del príncep de la nostra poesia, en el qual trobem poesies tan punyents com aquell sonet "El més vell del poble", que clou el llibre, amb el darrer vers que evoca

"..un esquinçall, en altre temps bandera"

vist amb "ulls humits i cor enamorat". El dia de Sant Jordi - i hauria estat una vergonya que no hagués estat així, "El tomb de l'any" fou un dels llibres catalans de més venda. I en aquest recull de versos inèdits del gran autor de "Nabí" trobem tots els encisos i totes les gràcies del màgic del nostre verb que ha estat sempre, des de la remota infantesa, Josep Carner. "Els llibres de l'Ossa Menor" fan una represa afortunada i esperada amb aquest nou volum, prologat per Albert Manent, el seu fidel i pacient bibgraf. Avui he llegit al diari que Josep Carner, a Brussel·les, havia estat objecte d'una delicada intervenció, i que la seva salut era primparada. ^{Voldria que no fos} ~~no sé si és~~ cert, i des d'aquestes ratlles expresso el meu desig de salut i felicitat per a l'home que en aquest recent llibre escriu

Qui ven son pa de sègol per mel d'estrangeria,
ni cap honor no serva, ni atenyerà perdó.

Rafael T A S I S.

maig 1966.